

АНОТАЦІЯ

Ставенко О. В. Австралійські художні етнонаративи для дітей: лінгвокультурний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). – Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України, Херсон, Івано-Франківськ, 2023.

Дисертацію присвячено дослідженню лінгвокультурних особливостей нарративного конструювання австралійських художніх текстів для дітей к. ХІХ – поч. ХХІ століть. У роботі фокусом уваги є австралійські художні тексти для дітей жанрів літературної казки та короткого оповідання, що в контексті дослідження постають етнонаративами. Етнонаративи розуміємо як художні тексти австралійської лінгвокультури, що характеризуються етноспецифічним забарвленням, відбитим у стрижневих для конструювання історій мотивах, образах та смислах.

Матеріал дослідження охоплює австралійські художні тексти, адресовані читачеві-дитині віком від 2-х до 12-ти років (Appleyard, 1991), які є створеними представниками австралійської лінгвокультури (Hansen, 2006). Для дослідження було відібрано найбільш відомі художні етнонаративи з моменту зародження австралійської літератури для дітей до початку ХХІ століття.

Підґрунтя дослідження австралійських художніх етнонаративів для дітей становлять наукові праці, присвячені універсальним принципам побудови різних типів текстів для дітей, А. Аарне (Aarne, 1910), В. Проппа (Propp, 1928/2009), С. Томпсона (Aarne, & Thompson, 1928/1961) і Г. Й. Утера (Uther, 2004), та їх культурно-специфічним особливостям: роботи К. Бредфорд (Bradford, 2001, 2007, 2009), М. Ніколаєвої (Nikolajeva,

1996/2016), П. Нодельмана (Nodelman, 2008), Дж. Стефенса (Stephens, 1992), П. Ханта (Hunt, 2004), З. Шавіт (Shavit, 1986), А. Цапів (2020).

Теоретико-методологічною основою розвідки є наукові доробки класичних і сучасних наратологів Я. Албера (Alber, 2010, 2016), Д. Германа (Herman, 2007), Ж. Женетта (1998), Г. Лещенко (2018), М. Тулена (Toolan, 2001, 2008), В. Шміда (Schmid, 2010), М. Флудернік (Fludernik, 2009), А. Цапів (2020) та лінгвістів і лінгвокультурологів: Л. Белєхової (2002, 2018, 2019), А. Вежбицької (Wierzbicka, 1992), І. Голубовської (2004а, 2004б), А. Загнітка (2012, 2017), В. Кононенка (2008а, 2008б; Kononenko, 2014), О. Левченко (2005), А. Приходька (2008, 2012), Г. Приходько (2022а; 2022б), Н. Слухай (2002, 2005), що уможливили виявлення етнокультурної специфіки австралійських художніх етнонаративів для дітей, яка відбивається у їх наративному конструюванні.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків.

У першому розділі **«Теоретичні засади дослідження лінгвокультурних та наративних особливостей австралійських художніх текстів для дітей»** розкрито поняття дитини як адресата художніх текстів, окреслено специфіку понять «дитяча література», «література для дітей», «коло дитячого читання» і «художні тексти для дітей» у річищі сучасних лінгвістичних студій; висвітлено жанрову специфіку художніх текстів для дітей та їх функційну спрямованість; схарактеризовано домінантні особливості австралійських художніх текстів для дітей.

У науковій роботі на основі семіотичної моделі еволюції літератури для дітей М. Ніколаєвої (Nikolajeva, 1996/2016), розроблено модель історичного розвитку австралійської літератури для дітей, що охоплює чотири етапи її становлення.

Обґрунтовано теоретичний апарат дослідження, що лежить в основі комплексного наратологічного та лінгвокультурологічного підходу до вивчення австралійських художніх етнонаративів для дітей. Зокрема, увагу сфокусовано на поняттях «наратив», «нарація», «історія», «сюжет», «мотив», «лінгвокультура», «етнокультура», «етнокультурні смисли», «художні етнонаративи для дітей».

У другому розділі «**Методологія наратологічно-культурологічного аналізу австралійських художніх етнонаративів для дітей**» розроблено методику аналізування австралійських художніх етнонаративів для дітей, що охоплює чотири етапи: *теоретико-аналітичний етап*, який передбачає виявлення специфіки становлення австралійської літератури для дітей, випрацювання моделі її історичного розвитку та добір матеріалу дослідження; *етап наратологічного аналізування*, спрямований на простеження особливостей наративного конструювання художніх етнонаративів шляхом з'ясування семантики наративних епізодів, їх нараепізодичних маркерів та доміантних наративних прийомів, за допомогою яких твориться історія; *етап лінгвокультурологічного аналізування*, що охоплює виокремлення етнокультурно маркованих мовних одиниць, інтерпретування відбитих у них лінгвокультурних смислів, стрижневих у конструюванні наративів; і *таксономічний етап*, що передбачає класифікацію австралійських художніх етнонаративів для дітей відповідно до наративних та лінгвокультурних особливостей їх конструювання, і розроблення типології образів етноперсонажів за новизною знань, утілених у них, із опертям на типологію словесних образів Л. Белехової (2002, Bieliekhova, 2019).

У третьому розділі «**Наративне конструювання австралійських художніх етнонаративів для дітей**», послуговуючись наратологічно-культурологічним підходом до аналізування австралійських художніх етнонаративів для дітей, виявлено етнокультурні смисли, відбиті в

культурних архетипах, етноархетипах, лінгвокультурних концептах, етноконцептах і низці австралійських реалій, та реалізовані в текстах через художній час, простір і персонажні образи.

У контексті нашого дослідження наративне конструювання австралійських художніх етнонаративів для дітей розуміємо як результат творчого процесу побудови наративу його автором, доступний для емпіричного сприйняття, що потребує урахування широкого, зокрема культурного, контексту його творення. Певні культурні й етнічні смисли відбиваються в семантиці наративних епізодів та нараепізодичних маркерів, типі наратора, фокалізатора, особливостях персонажних образів і хронотопу етнонаративів, формуючи їхню етноспецифіку.

Художній час і простір в австралійських етнонаративах для дітей, послуговуючись термінами А. Цапів (2020), кваліфікуємо як етнохронотоп, а персонажні образи – як етноперсонажі. *Етнохронотоп* є складним текстовим конструктом, який вибудовується за допомогою низки наративних прийомів творення художнього часу та художнього простору й опредметнюється в етнокультурно маркованих лінгвостилістичних засобах. Специфіка етнохронотопу австралійських наративів зумовлена етнокультурними смислами, реконструйованими із концептуальних імплікацій етноміфологеми *Dreamtime*; етноархетипу *Дрімінгу* як комплексу уявлень автохтонних австралійців про виникнення всесвіту й світобудову, що закріплений у колективній свідомості австралійців і зафіксований в австралійських народних та художніх текстах; етноконцепту *BUSH*, що акумулює знання про буш як важливу й цінну австралійську етнореалію; і низки інших реалій австралійської лінгвокультури та етнокультури.

У контексті нашого дослідження *етноперсонажі* постають сконструйованими в наративах художніми образами, у засобах репрезентації яких домінують неповторні зовнішні й внутрішні ознаки, що

відбивають низку етнокультурних смислів. У роботі розроблено типологію етноперсонажів австралійських художніх етнонаративів для дітей за специфікою етнокультурних смислів, утілених в їх образах. Зокрема, виокремлено такі типи та підтипи етноперсонажів: *архетипні* (міфологізовані, антропні, антропоморфно-аніمالістичні), *стереотипні* (антропні, антропоморфно-аніمالістичні) та *кенотипні* (антропоморфно-флористичні, антропоморфно-предметні), у яких розгортаються, відповідно, архетипні образи, або їх окремі імплікативні ознаки; експлікуються усталені (стереотипні) характеристики, пов'язані з фактами, явищами й фігурами з історії становлення й розвитку Австралії; або по-новому втілюються ті чи ті архетипні або стереотипні уявлення, характерні для австралійської лінгвокультури.

У четвертому розділі «**Таксономія австралійських художніх етнонаративів для дітей**» запропоновано та обґрунтовано типологію художніх етнонаративів для дітей Австралії. У роботі виокремлено чотири типи австралійських художніх етнонаративів для дітей – *дидактичні*, *етіологічні*, *ініціаційні* та *пригодницькі* – за такими критеріями: семантика наративних епізодів, їх аранжування, особливості наративного конструювання, а саме типи наратора й фокалізатора, наративні прийоми творення історії й окремих її елементів та лінгвокультурне підґрунтя творення образів персонажів і хронотопу.

Було виявлено, що для певного типу наративів характерна та чи та домінантна функція художніх текстів для дітей: дидактична, виховна, розважальна або функція етнокультурної самоідентифікації. У розділі продемонстровано, що імплементовані етнокультурні смисли лежать в основі створення таксономії великого масиву австралійських художніх етнонаративів для дітей.

Обґрунтований у роботі наратологічно-культурологічний підхід до аналізування художніх наративів, здійснена класифікація етноперсонажів

та розроблена типологія австралійських художніх етнонарративів для дітей є внеском у розбудову наратологічних та лінгвокультурологічних досліджень, зокрема у царині літератури для дітей, і в перспективі може бути застосована для дослідження художніх нарративів для дітей інших лінгвокультур.

Ключові слова: література для дітей, художній текст, казка, наратив, наративне конструювання, модель, лінгвокультурологічні дослідження, наратологічно-культурологічний підхід, наративний прийом, лінгвостилістичні засоби, етнокультурно марковані мовні одиниці, образи, архетипний, концепт, семантика.

ABSTRACT

Stavenko O. V. Australian Literary Ethnonarratives for Children: a Linguistic and Cultural Aspect. – Qualification research, manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Philology: Specialty 035 Philology (03 Humanities). – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, Ivano-Frankivsk, 2023.

The dissertation focuses on the research of linguistic and cultural features of narrative construing of Australian literary texts for children of the late 19th – early 21st centuries. The paper refers to Australian literary texts for children in the genres of literary fairy tales and short stories, which in the context of the research are qualified as *ethnonarratives*. It is assumed that ethnonarratives are literary texts of Australian linguistic culture that are characterised by ethnic and cultural colouring reflected in key story construing motifs, images and meanings.

Australian literary texts addressed to a child reader aged 2 to 12 years (Appleyard, 1991) which are created by representatives of Australian linguistic culture and given that considered as ethnonarratives (Hansen, 2006), constitute a

case study of the research. These texts include well-known and popular ethnonarratives for children from the main periods of Australian children's literature development.

This research is based on the scientific works devoted to universal construction principles of different text types for children of A. Aarne (1910), V. Propp (1928/2009), S. Thompson (Aarne, & Thompson, 1928/1961), and H. J. Uther (2004), as well as on the studies of their culturally specific features of C. Bradford (2001, 2007, 2009), P. Hunt (2004), M. Nikolajeva (1996/2016), P. Nodelman (2008), Z. Shavit (1986), J. Stephens (1992), A. Tsapiv (Цапів, 2020).

Theoretically and methodologically, this study is grounded on the scientific papers of classic and modern narratologists: J. Alber (2010, 2016), M. Fludernik (2009), D. Herman (2007), G. Genette (ЖЕНЕТТ, 1998), H. Leshchenko (Лещенко, 2018), W. Schmid (2010), A. Tsapiv (Цапів, 2020), M. Toolan (2001, 2008), and linguists and linguistic culturologists: L. Bieliakhova (Белехова, 2002; Bieliakhova 2018), I. Golubovska (Голубовська, 2004a, 2004b), V. Koponenko (Копоненко, 2008a, 2008b; Koponenko, 2014), O. Levchenko (Левченко, 2005), A. Prykhodko (Приходько, 2008, 2012), G. Prykhodko (Приходько, 2022a, 2022b), N. Slukhai (Слухай, 2002, 2005), A. Wierzbicka (1992), A. Zagnitko (Загнітко 2012, 2017), which enabled identifying of the ethnic and cultural specifics of Australian literary ethnonarratives for children reflected in their narrative construing.

The dissertation consists of an Introduction, four chapters, Conclusions, References, A Reference List of Illustrative Materials and Appendices.

The first chapter **“Theoretical Backgrounds of the Research of Linguistic, Cultural and Narrative Features of Australian Literary Texts for Children”** outlines in the context of modern linguistic studies the main concepts of the paper, which include child as an addressee of literary texts, children's literature, literature for children, children's reading, and literary texts for children,

highlights the genre features of literary texts for children and their primary functions and refers to the peculiarities of Australian literary texts for children.

In the research, M. Nikolajeva's (1996/2016) semiotic model of children's literature development has served as a basis for elaborating the historical evolution model of Australian literature for children covering four stages.

The paper outlines terminological apparatus underpinning the applied complex narratological and linguistic and cultural approach to the study of Australian literary texts for children. In particular, the dissertation focuses on the following theoretical concepts: narrative, narration, story, plot, motif, linguistic culture, ethnic culture, ethnic and cultural meanings and literary ethnonarratives for children.

In the second chapter "**Methodology of Narratological and Cultural Analysis of Australian Literary Ethnonarratives for Children**", a methodology for analysing Australian literary ethnonarratives for children is suggested, which comprises four basic stages: *theoretical and analytical*, that involves the revealing of the peculiarities of Australian literature for children evolution, elaboration of its historical development model and selection of the research case study; *narratological analysis*, aimed at highlighting the features of narrative construing of literary ethnonarratives by identifying narrative episodes, their markers and semantics, and dominant narrative techniques used to create story; *linguistic and cultural analysis*, which covers the revealing of ethnically and culturally marked linguistic units, and interpretation of the embodied linguistic and cultural meanings which are core in the narratives building; and *taxonomic stage*, which pinpoints the taxonomy of Australian literary ethnonarratives for children in accordance with the narrative, linguistic and cultural features of their construing, and the typology of ethnocharacters' images based on L. Bieliekhova's classification of verbal images (2019), according to the novelty of knowledge embodied in them.

The third chapter “**Narrative Construing of Australian Literary Ethnonarratives for Children**” considers the techniques and means of implementation of ethnic and cultural meanings in the narratives. Using a narratological, linguistic and cultural approach to the analysis of Australian literary ethnonarratives for children, the research reveals a wide range of implicative ethnic and cultural meanings of cultural archetypes, ethnic archetypes, linguistic and cultural concepts, ethnic concepts, and a number of Australian realia, which are embodied in texts through artistic time, space and character images.

In the context of the research, the narrative construing of Australian literary ethnonarratives for children is defined as the result of the creative process of building a narrative by its author available for empirical perception which requires taking into account the broad, in particular cultural, context of its creation. Certain cultural and ethnical meanings are reflected in the semantics of narrative episodes, their markers, the peculiarities of a narrator, a focalizer, the images of characters and an artistic time and space, that creates their ethnic specificity.

The work qualifies artistic time and space in Australian literary ethnonarratives for children as ethnochronotope, and character images are determined as ethnocharacters, in terms of A. Tsapiv’s study (Цапів, 2020). *Ethnochronotope* is a complex textual construct built with the help of a number of narrative techniques for creating artistic time and artistic space, which are objectified in ethnically and culturally marked linguistic and stylistic means. The specificity of the ethnochronotope of narratives is determined by ethnic and cultural meanings reconstructed from the conceptual implications of ethnic mythologeme *Dreamtime*; ethnic archetype *Dreaming* as a complex of ideas of autochthonous Australians about the origin of the universe and the world-structure fixed in the collective consciousness of Australians, Australian folk and literary texts; ethnic concept *BUSH*, which accumulates knowledge about the

bush as an important and valuable Australian ethnic realia; and a number of other realia of Australian ethnic culture.

In the context of our research, *ethnocharacters* of Australian literary ethnonarratives for children are defined as images constructed in the narratives, in the representation means of which dominant are unique external and internal features that reflect a number of ethnic and cultural meanings. The paper suggests a classification of ethnocharacters of Australian literary ethnonarratives for children based on the specifics of ethnic and cultural meanings embodied in their images. According to the source of implicit features that unfold in the ethnocharacters' images (archetypal, stereotypical or linguistic and cultural features which are related to mythology, facts, phenomena and figures from the history of the formation and development of Australia, or some realia), the following types and subtypes of ethnocharacters are outlined: *archetypal* (mythologized, anthropic, anthropomorphic-animalistic), *stereotypical* (anthropic, anthropomorphic-animalistic) and *kainotypical* (anthropomorphic-floral, anthropomorphic-object).

In the fourth chapter “**Taxonomy of Australian Literary Ethnonarratives for Children**” a classification of literary ethnonarratives for children in Australia has been proposed and substantiated. The revealing of the semantics of narrative episodes and their arrangement, the features of narrative construing, in particular the types of a narrator and a focalizer, the narrative techniques used to create story and its elements, as well as linguistic and cultural features of ethnocharacters' images, and ethnochronotope, enabled to distinguish four types of Australian literary ethnonarratives for children: *didactic*, *etiological*, *initiation* and *adventure ethnonarratives*.

The paper assumes that certain ethnonarrative type is characterised by a dominant function of literary texts for children: didactic, educational, entertaining or the function of ethnic and cultural self-identification. The research

demonstrates that implemented ethnic and cultural meanings underpin the taxonomy of a corpus of Australian literary ethnonarratives for children.

The suggested in the dissertation narratological, linguistic and cultural approach to the analysis of literary narratives, a typology of ethnocharacters, and a taxonomy of Australian literary ethnonarratives for children contribute to the development of narratological and linguistic and cultural studies, in particular in the research area of literature for children, and in perspective can be used to study literary narratives for children of other linguistic cultures.

Keywords: *children's literature, literary text, fairy tale, narrative, narrative construing, model, linguistic and cultural studies, narratological and culturological approach, narrative technique, linguistic and stylistic means, ethnically and culturally marked lexical units, images, archetypal, concept, semantics.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сахарова, О. В. (2017). Австралійська література для дітей: історична ретроспектива. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 153, 160–164.
2. Ставенко, О. В. (2017). Композиційно-сюжетна організація казки Нормана Ліндсея “The Magic Pudding”. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*, 4, 98–103.
3. Ставенко, О. В. (2018). Сюжет і композиція казки в ракурсі вивчення сучасної наукової парадигми лінгвістики. *Науковий вісник Херсонського*

державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація», 2, 178–182.

4. Ставенко, О. В. (2018). Композиційно-сюжетна організація австралійської літературної казки в термінах теорії В. Проппа. *Закарпатські філологічні студії : наукове видання*, 6, 71–78.

5. Ставенко, О. В. (2018). Реалізація етноконцепту “BUSH” в австралійських художніх текстах для дітей (на матеріалі коротких оповідань Дороти Волл «Блінкі Білл»). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць*, 34, Том 2, 196–200.

6. Ставенко, О. В. (2019). Міфопоетика австралійських ініціаційних казок (на матеріалі казки Ата Вестбурі “Тім”). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 1, 104–112. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2019-1-16>

7. Ставенко, О. В. (2020). Лінгвокультурні особливості створення персонажних образів в австралійських казкових етнонаративах для дітей. *Нова філологія. Збірник наукових праць*, 80. Т. II, 250–263. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-2-38>

8. Цапів, А. О. & Ставенко, О. В. (2023). Таксономія австралійських художніх етнонаративів для дітей у контексті поетики наративу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 1, 90–99. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-13> (особистий внесок автора полягає в проведенні наратологічного, лінгвокультурологічного, інтерпретаційно-текстового аналізу матеріалу дослідження й обробці його результатів)

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Ставенко, О. В. (2019). Категорія хронотопу в австралійських художніх текстах для дітей: лінгвокультурний аспект (на матеріалі казки

Мей Гіббс “Snugglepote and Cuddlepie”). *Science and Education a New Dimension. Philology*, 204, 86–93. <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-204VII60-21>.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Ставенко, О. В. (2018). Культурологічні особливості австралійських літературних казок. *«IV Таврійські філологічні читання» : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (с. 90–93). Херсон: Видавничий дім «Гельветика».

11. Ставенко, О. В. (2019). Жанрова своєрідність австралійських художніх текстів для дітей. *Мова та література у полікультурному просторі : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (с. 113–115). Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС».

12. Ставенко, О. В. (2020). Наративне конструювання австралійських коротких оповідань для дітей (на матеріалі серії творів Дороти Волл «Блінкі Білл»). *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація в науковому і освітньому просторі»* (с. 67–71). Одеса: Українсько-німецький інститут Одеського національного політехнічного університету.

13. Ставенко, О. В. (2020). Наратологічно-культурологічний підхід до аналізу австралійських художніх текстів для дітей. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2020)»* (с. 97–100). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

14. Ставенко, О. В. (2021). Австралійські етнонаративи для дітей у контексті міжкультурної комунікації. *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Тези доповідей XI*

наукової конференції з міжнародною участю (с. 63–65). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

15. Ставенко, О. В. (2022). Мультимодальні образи в австралійських художніх етнонаративах для дітей. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Мультимодальність і трансмедіальність: когнітивний, прагматичний і семіотичний підхід»* (с. 64–65). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.